

Forskningsfrihed: Nødvendighed og forpligtelse

Forskningsfriheden har de seneste år været intensivt debatteret, som noget man har eller ikke har og under alle omstændigheder, som en afgørende vigtig forudsætning for kvalitet og integritet af dansk forskning. Mange debatter bliver taget under overskriften, at forskningsfriheden er under pres. I DFiR's optik handler nogle af disse diskussioner om noget andet. Det er uhensigtsmæssigt. For det fjerner fokus fra de reelle udfordringer med forskningsfrihed, vi i de seneste år har set i Danmark.

Universitetslovens § 2 slår fast, at universitetet har forskningsfrihed. Universitetet skal værne om universitetets og den enkeltes forskningsfrihed og om videnskabsetikken.

Forskningsfrihed er afgørende vigtig for videnskabens væsen og for forskere og universiteters troværdighed og legitimitet. Derfor er det ikke blot et akademisk anliggende at værne om forskningsfriheden. Det er et samfundsanliggende.

Den forpligtende forskningsfrihed

Forskningsfrihed er såvel individuel, kollektiv som institutionel. Forskningsfrihed italesættes ofte som retten til at vælge emne, teori og metode samt retten til frit og uden begrænsninger at udtale sig og til at publicere sine forskningsresultater.

Forskningsfrihed er imidlertid ikke frihed fra ansvar og forpligtelse over for samfundet. Forskningsfrihed kræver samfundssind og god forskningsetik. Forskningsfrihed giver ikke ret til at isolere sig fra omverdenen. Det er frihed under ansvar.

Den udvandede forskningsfrihed

Retten til at vælge emne, teori og metode er et fast omdrejningspunkt i debatten om forskningsfrihed. DFiR finder, at særligt retten til at vælge emne kan blive tolket meget bredt. Når vi kommer i en situation, hvor eksistensen af strategiske forskningsprogrammer eller private fondes forskningsmidler til udvalgte videnskabelige områder fortolkes som en begrænsning af forskningsfriheden, bliver begrebet forskningsfrihed udvandet. Naturligvis kan samfundet, private fonde og andre udbyde forskningsmidler inden for områder udvalgt af de pågældende aktører. Eksistensen af strategiske forskningsmidler er ikke et angreb på forskningsfriheden.

Der kan imidlertid komme situationer, hvor der er forskningsområder, som har vanskeligt ved at opnå finansiering, fordi der er begrænsede midler at søge. Eller områder, hvor ideer ikke bliver forfulgt, fordi de pågældende forskere er ansat til at varetage forskning inden for et instituts profil.

Begge situationer kan være både akademisk og samfundsmæssigt uheldige. Det handler imidlertid om en grundlæggende anden forskningspolitisk diskussion; prioritering.

Ved at sammenblende disse elementer og opfatte det som et angreb på forskningsfriheden opnår man det modsatte. Forståelsen af vigtigheden af forskningsfrihed for forskere, universiteter og samfundet fortaber sig.

Den reelle diskussion om forskningsfrihed

Hvor er det så i særlig grad vigtigt at sætte ind

i forhold til at sikre forskere og forskningsinstitutioners frie akademiske adfærd? DFIR mener, at det er særlig vigtigt at være opmærksom på spillereglerne for samarbejde, når det kommer til rekvireret forskning, kontraktforskning og myndighedsbetjening.

Men også her bliver diskussionen af forskningsfrihed for upræcist. En række udfordringer ved kontraktforskningen bør nok i højere grad behandles under tematikken integritet i forskningen.

Er der reelt konflikter med forskningsfriheden i Danmark, eller er det blot noget, vi tror sker? Det element har VIVE i 2018 undersøgt for Aarhus Universitet. Herfra ved vi, at der er forskere, der oplever påvirkning af forskningsresultater, pres om udsættelse af offentliggørelse eller helt at undlade offentliggørelse. Undersøgelsen er alene gennemført på Aarhus Universitet. Det betyder ikke, at tilsvarende problemstillinger ikke findes på andre universiteter.

For DFIR er det bekymrende

- Hvis forskere oplever et pres for at ændre velkvalificerede forskningsresultater.
- Hvis forskere bliver presset til at udskyde planlagt offentliggørelse af forskningsresultater.
- Hvis forskere oplever et pres for ikke at offentliggøre velfunderede forskningsresultater.
- Hvis forskere oplever et pres til at vinkle præsentationen af forskningen, så der kan sættes spørgsmålstejn ved evidens og lodighed.
- Hvis forskere oplever et pres til at vælge bestemte metoder, der fører til et bestemt resultat.
- Hvis universiteter udelader (politisk)kontroversielle områder fra strategier og dermed fjerner forskningsområder for ikke at komme i politisk unåde.

I mange år har samarbejdet mellem virksomheder og offentlige forskningsinstitutioner været i søgelyset, når det kom til at drøfte akademisk frihed og forskningsintegritet. For 15 år siden blev der udarbejdet forslag til,

hvordan samarbejdet mellem virksomheder og universiteter bør aftales. Det er DFIR's opfattelse, at de 15 års fokus på rollefordeling og aftaler mellem universiteter og virksomheder har bidraget væsentligt til at gøre denne del af kontraktforskningen mere velfungerende i kraft af forlods aftaler og gensidig respekt.

Nu er tiden også til at rette fokus på legitimitet og integritet i samarbejdet mellem offentlige forskningsinstitutioner på den ene side og organisationer og offentlige myndigheder på den anden side. Der skyldes blandt andet, at der er strukturelle forhold i samarbejdet, der adskiller sig væsentligt fra universitets/virksomhedssamarbejdet. Man kan sige, at asymmetrien i samarbejdet om myndighedsbetjening er større, end i samarbejdet mellem universiteter og virksomheder. Myndigheden har den løbende finansiering af området, hvor virksomhedssamarbejde er ad hoc præget.

Parterne ved godt, hvordan samarbejdet bør fungere, herunder hvad opdragsgivere ikke skal definere. Alligevel er der behov for en opstramning af praksis for disse typer samarbejder, der omfatter klare aftaler og gensidig respekt for rollefordelingen af de involverede parter. Det ansvar ligger i særlig grad hos offentlige forskningsinstitutioners ledelser, men myndigheder, organisationer og enkeltforskere samt Uddannelses- og Forskningsministeriet går ikke fri i det arbejde.

Yderligere oplysninger

Jens Oddershede
Formand for DFIR
Telefon: 40401097
Mail: jod@sdu.dk

Information om DFIR: www.ufm.dk/dfir